

REMISSVAR

2020-11-09

Dnr 222/2020

Kontaktperson:
Mikael Ståhl
Tfn +46 8 39 92 91
mikael.stahl@srf.nu

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

**Översyn av insatser enligt LSS, SOU 2018:88,
S2019/00088/SOF**

Synskadades Riksförbund, SRF, är landets företrädare för personer som har en synnedsättning eller som är blinda. SRF lämnar härmed synpunkter på utvalda delar av remissen om en översyn av LSS.

Sammanfattning

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade har under många år haft flera stora utmaningar - bland annat vad gäller hur rättspraxis och tillämpning har utvecklats i förhållande till de ursprungliga intentionerna med lagen. Utredningen har i vissa delar gjort en god genomlysning av den problematik som finns. I enstaka delar föreslår också utredningen förbättringar som är välkomna, men utredningens samlade förslag innehåller stora brister och kommer inte lösa de problem som finns inom flertalet av LSS olika insatser.

I vårt remissvar nedan lyfter vi särskilt de två delar i utredningen som har störst negativ betydelse för gravt synskadade, blinda och dövblinda. I dessa delar avstyrker vi helt utredningens förslag. Dessa delar behöver genomlysas på nytt med ett större fokus på individens rättigheter enligt FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. En ny utredning bör också utgå mer från vad som ger individen goda levnadsvillkor inkluderande bland annat bättre möjligheter till självbestämmande och deltagande i samhället.

Synskadades Riksförbund

Sandsborgsvägen 52
122 88 Enskede
org nr: 802007-3436

tel vx: 08-39 90 00
webbplats: www.srf.nu
facebook: synskadadesriksforbund

pg: 4869-4
bg: 573-31 91
pg för gåvor: 90 00 90-2

För det första saknar vi förslag till förändringar i definitionen av lagens personkrets, så att det kan säkerställas att gravt synskadade, blinda och dövblinda har rätt till LSS-insatser. En återgång till lagens förarbeten och ursprungliga praxis är nödvändig så att berörda grupper kan inkluderas och få tillgång till adekvat stöd. På grund av rådande rättspraxis krävs ett förtydligande i lagtexten som innebär att gravt synskadade, blinda och dövblinda ska anses uppfylla kriterierna för att tillhöra personkrets 3.

För det andra avstyrker vi förslaget om att baka in insatsen ledsagarservice i den nya insatsen personlig service och boendestöd. Vi vill istället lyfta fram behovet av att insatsen ledsagarservice utvecklas med kompletterande stöd och därmed blir mer träffsäker för gruppen gravt synskadade, blinda och dövblinda.

Inledning

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är en oerhört viktig rättighetslag. Sedan den infördes har den haft en avgörande betydelse för att människor med de mest omfattande funktionsnedsättningarna fått möjlighet att kunna leva på mer jämlika villkor med den övriga befolkningen. LSS bärande principer om självbestämmande, goda levnadsvillkor och att kunna leva som andra, har varit vägledande för en aldrig tidigare skådad utveckling som gett tusentals personer bättre förutsättningar att styra sin egen vardag och göra sina egna livsval.

Förenta nationerna beslutade 2006 om en konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i syfte att förtydliga att de universella mänskliga rättigheterna även gäller personer med funktionsnedsättningar. Konventionen definierar också hur dessa rättigheter ska säkerställas. Genom Sveriges tillträdande av konventionen har den svenska staten gjort ett folkrättsligt åtagande att säkerställa dessa rättigheter. Med det åtagandet följer för staten en rad skyldigheter, bland annat att inte begränsa eller försvaga redan givna rättigheter. Tvärtom ska politiska prioriteringar göras i enlighet med konventionens

principer, och lagstiftning ska utformas för att säkerställa förverkligandet av konventionen.

Trots internationella åtaganden råder ännu idag stora skillnader i levnadsvillkor, där personer med funktionsnedsättningar inte har samma förutsättningar som andra inom en rad olika samhällsområden. De senaste tjugo årens starka välfärdsutveckling för majoriteten av befolkningen i Sverige, har inte självklart kommit dem till del som omfattas av LSS personkrets. Sverige har, som ett av världens rikaste länder och med en stark välfärdstradition, ingen anledning till en lägre ambition än att eftersträva jämlikhet och goda levnadsvillkor för samtliga medborgare.

Tillämpningen av LSS har sedan lagen infördes, successivt urholkat flertalet av lagens tio insatser och snävat in personkretsen. Dagens rättstillämpning följer i väsentliga delar inte längre de ursprungliga intentionerna med lagen. Utredningens förslag kommer inte förändra denna nedslående utveckling.

4.2.2 Vilka bör omfattas av LSS personkrets?

Vi delar inte alls utredningens bedömning att det inte skulle finnas tillräckliga skäl för att göra en förändring när det gäller beskrivningen av vilka som tillhör person-kretsen för LSS. Tvärtom måste personkretsdefinitionen förtydligas när det gäller grupp 3. Detta på grund av att rättstillämpningen visat att det kan ifrågasättas om gravt synskadade, blinda och personer med dövblindhet ingår i personkretsen. Här krävs en omformulering i lagtexten så att dessa grupper naturligt räknas till grupp 3, vilket är helt i linje med de ursprungliga intentionerna med LSS.

Ett återkommande problem för dessa grupper är att bedömningen av grupp 3 i personkretsen utgår från kriterier som är irrelevanta. För att tillhöra grupp 3 måste personen ha betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och ett omfattande behov av stöd. Denna bedömning görs beroende på hur sökanden bland annat kan sköta sin hygien och mathållning i hemmet, se till exempel HFD 2011 ref. 36, där en synskadad kvinna inte hade ett sådant omfattande behov av stöd som avses i § 3 LSS. Hon hade behov

av hjälp för städning, mathållning och klädvård men klarade av "de grundläggande behoven" i hemmet och ansågs då inte vara berättigad till LSS. För den som har behov av ledsagning utanför hemmet är det inte relevant att kriterier för tillhörighet till personkretsen baseras på behov som har med hem och hygien att göra. Förarbetena till LSS beskriver hur synskadade är en grupp som tillhör personkretsen. Här har alltså skett en förskjutning på ett sätt som utesluter blinda och dövblinda.

Att utredningen inte föreslår några ändringar avseende personkretsen innebär att lagen riskerar att även fortsatt exkludera synskadade från ledsagarservice och goda levnadsvillkor trots att det uttryckligen strider mot lagens förarbeten. Behovet av att (återigen) fastslå att synskadade omfattas av personkrets 3 är akut. Snart finns inga blinda eller dövblinda kvar i Sverige som erhåller goda levnadsvillkor på grund av denna brist. Istället är man hänvisad till Socialtjänstlagen och erbjuds skäliga levnadsvillkor vilket i praktiken inneburit hemtjänst och ett fåtal timmar i veckan för ledsagning. Det är inte värdigt att denna allvarliga utveckling inte löses. Om man inte vill adressera dessa grundläggande problem med lagen och bedömningen kring personkrets 3 bör man särreglera synskadades rätt till ledsagarservice enligt lagen för att genast läka denna brist.

Av utredningens direktiv framgick att, om utredaren finner skäl till det, kan utredningen lämna förslag till en ny och mer ändamålsenlig personkretsindelning samt analysera konsekvenserna av ett sådant förslag. Bakgrunden till detta är just att gravt synskadade, blinda och personer med dövblindhet i allt lägre utsträckning ansetts tillhöra personkretsen, trots att dessa funktionsnedsättningar är mycket omfattande och medför stora behov av stöd och service. Här har dock utredaren inte varit lyhörd och istället har denna problematik nonchalerats.

Vi delar inte synen att behov i det dagliga livet är liktydigt med att man måste få insatsen varje dag. Det dagliga livet är ett uttryck för regelbundet återkommande behov. För att få till stånd en ny rättstillämpning i detta avseende krävs ett förtydligande i

lagstiftningen. Ett förslag på omformulering av definitionen av personkrets 3 skulle kunna vara: Andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i vardagen och därmed ett återkommande behov av stöd eller service.

Det måste alltså tydliggöras att LSS avser även personer med grava synskador, blindhet eller dövblindhet, om så behövs genom en förnyad genomlysning av frågan.

5.3 Stöd i ordinärt boende

Vi delar förvisso utredningens bedömning att det finns behov av en annan form av stöd i boendet utöver de insatser som i dag finns i LSS. Ett bättre stöd i bostaden skulle innebära att det i högre grad blir möjligt att själv välja form av boende. Vi delar dock inte alls utredningens uppfattning att en ny insats för stöd i hemmet skulle slås ihop med den nuvarande insatsen ledsagarservice. Ledsagning behöver finnas kvar som egen insats. Som vi skriver nedan behöver den förstärkas och förtydligas och inte osynliggöras.

Vi avstyrker därmed utredningens förslag, men förordar att frågan om en ny LSS-insats för utökad stöd i hemmet ses över, då vi ser att flera av de olika delar som utredningen lyfter fram inom ramen för den föreslagna insatsen, som stöd i föräldrarollen och praktiskt stöd i vardagen, är mycket viktiga. Ledsagarservice skulle kunna bli en del i en sådan insats, men då måste det tydligt och klart framgå att det räcker med att ha behov av ledsagning för att insatsen ska beviljas.

6.3 Avlösarservice i hemmet

Vi delar utredningens bedömning att avlösarservice inte bör begränsas till hemmet. Insatsen skulle kunna fylla en viktig roll även utanför hemmet, exempelvis som stöd vid olika fritidsaktiviteter.

6.4 Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år

Vi delar också utredningens bedömning att åldersgränsen 12 år för insatsen korttidstillsyn bör justeras, så den överensstämmer med skolålder, så att fler unga får tillgång till insatsen.

7.2 Ledsagarservice

Vi avstyrker utredningens förslag att Insatsen personlig service och boendestöd ska omfatta det som i dag ingår i insatsen ledsagarservice. Ledsagarservice måste finnas kvar som en självständig insats och utformas i enlighet med insatsens ursprungliga syfte. Tillgången till ledsagarservice riskerar att påverkas mycket negativt om den förlorar sin ställning som en självständig insats.

Ett sådant förslag blir bara än mer oroande då betänkandet om en Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) inte innehåller några förslag om att förtydliga eller förstärka insatsen ledsagning i Socialtjänstlagen.

Att antalet mottagare av insatsen ledsagning stadigt har minskat över tid är ett bevis på att rättspraxis har förändrat de ursprungliga intentionerna med LSS. Om insatsen skulle osynliggöras enligt utredarens förslag skulle det vara ytterligare ett steg bakåt och ett tydligt tecken på att svenska staten inte lever upp till det man åtagit sig i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

I remisstexten saknar vi en analys av hur rättspraxis och förändrad tillämpning har drabbat berörda individer. Vi saknar också en analys av hur det skulle påverka personer med ledsagarbehov att insatsen skulle bakas ihop med andra insatser. Utredningen innehåller heller inga djupare analyser av hur dessa förändringar påverkar samhällsekonomin i stort i form av sekundära kostnader.

I Synskadades Riksförbunds levnadsnivåundersökning från 2018 anser var femte svarande med synnedsättning att de endast i låg eller mycket låg utsträckning får den hjälp och stöd de har behov av. Samtidigt är det bara ungefär varannan som tycker att

hjälpbehovet tillgodoses i tillräcklig utsträckning. Vidare har en av tio svarande inte fått ledsagartimmar beviljade från kommunen trots att de anser sig ha behov av det. Med utredningens förslag kommer sannolikt fler personer med synnedsättning bli utan ett adekvat stöd.

Enligt en allt mer restriktiv praxis anses ledsagarservice inte längre berättiga till goda levnadsvillkor utan ledsagarservice ses som en insats för den som inte har så omfattande behov att den omfattas av personlig assistans. Det har inneburit att synskadade inte längre erhåller insatser i sådan omfattning att de kan säkerställas goda levnadsvillkor. Ett annat problem är att den som kan få visst stöd från anhörig i samma hushåll idag oftast inte erhåller någon insats alls trots att det innebär att goda levnadsvillkor i form av självständighet och inflytande över sitt eget liv uteblir. SRF anser att det är av största vikt att det förtydligas att insatsen ledsagarservice ska erhållas så att den sökande kan säkerställas goda levnadsvillkor samt förtydligar att anhöriga kan vara ett komplement till stöd men inte helt kan ersätta det.

Insatsen ledsagarservice är för många avgörande för att kunna delta i samhällslivet, uppfylla medborgerliga plikter, ha en meningsfull fritid, kunna motionera och förbättra sin hälsa med mera. Därför måste Ledsagarservice kvarstå som en egen insats. Den behöver dock kompletteras och göras mer träffsäker.

Vi vill här kort beskriva på vilket sätt förtydligande av insatsen är viktigt för gravt synskadade, blinda och personer med dövblindhet. Dessa grupper behöver ledsagning i miljöer som är okända eller där man inte lärt sig orientera sig på egen hand. Det kan också handla om miljöer som är farliga, exempelvis olika trafikmiljöer. Ledsagning behövs här. Men för att vara delaktig och att leva som andra behöver man lära känna sin hemmiljö och också nya miljöer. Därför behöver ledsagningen (förflyttning från punkt A till punkt B) kompletteras med vardagssyntolkning av omgivningen (motsvarande att den som kan använda synen ser sig omkring: Vad finns i omgivningen, vilken offentlig service, vilka rekreativsmöjligheter, vilka affärer och så vidare.)

Om man vill handla saknas ofta personlig service i affärerna. Som gravt synskadad, blind eller dövblind behöver man inte bara hjälp att hitta varor, man behöver få sortiment beskrivna och ha möjlighet att göra prisjämförelser och dylikt.

Den ökade digitaliseringen och avsaknaden av personlig service har i många fall också lett till större beroende för personer med synnedläggelse eller dövblindhet. Att panta burkar, använda självskanningskassor i butiker eller att hämta ut biljetter och paket i automater är helt omöjligt för den som inte kan använda synen. Detta är bara några exempel på hur ett allt mer digitaliserat samhälle snarare har ökat och inte minskat behovet av ledsagarinsatser sedan lagen infördes.

EU:s tillgänglighetsdirektiv kommer endast att lösa den digitala problematiken till mycket liten del, då det finns många områden som direktivet inte täcker in. På andra områden kan det på grund av övergångsregler ta 20 år innan alla automater som omfattas av direktivet blir tillgängliga. Dessutom kommer inte alla personer med synnedläggelse att kunna använda produkterna eftersom tillgänglighetslösningarna blir allt för komplexa.

I hemmet finns andra svårigheter. Det kan behövas hjälp med postläsning, att sortera tvätt och kolla att fläckar försvunnit efter tvätt, viss städning, att utföra tjänster på internet, att installera och ställa in digital hemelektronik med mera. Även detta är omfattande hjälpbehov på grund av synskadan, som i flera fall är större idag jämfört med 1990-talet då lagen var ung.

Av stor betydelse är också möjligheterna till motion och fysisk aktivitet och i förlängningen en hälsa på jämlika villkor. Långa promenader är ett stort behov bland många synskadade, men de flesta får aldrig möjlighet till detta. Gym, Friskis och svettis, simhallar och andra anläggningar för motion och idrott är typiska platser där synstödet är minst lika viktigt som själva ledsagningen.

SRF:s Levnadsnivåundersökning visar också att nästan hälften av synskadade i arbetsför ålder inte ägnar mer än en timme per vecka till motion och fysisk träning samt att SRF:s medlemsgrupp generellt har en sämre hälsa jämfört med befolkningen i stort.

Denna skillnad i hälsa gäller både det allmänna hälsotillståndet och de mer specifika hälsfaktorerna värk, sömnbesvär och oro. Denna ojämlikhet i hälsa står till stor del i relation till att det redan idag är mycket svårt att bli beviljad ledsagning.

Andra kartläggningar som SRF låtit genomföra visar att ledsagning enligt Socialtjänstlagen i stor utsträckning är förknippad med betydande kostnader för individen och flera olika begränsningar för hur, var och när den kan användas.

I motsats till utredningen anser Synskadades Riksförbund att det är mycket viktigt att behålla insatsen ledsagarservice inom LSS. Istället för att osynliggöra den behöver den utvecklas till en mer träffsäker och flexibel insats, förslagsvis benämnd "ledsagarservice och kompletterande stöd".

Med vänliga hälsningar

SYNSKADADES RIKSFÖRBUND

Håkan Thomsson, förbundsordförande